

Het Heidehaantje en zijn rol in de degeneratie van de heide

Iedereen kent de purperen hei, paars door de bloei van struikheide (*Calluna*). Deze struikheide, het basisvoedsel voor het heidehaantje, is slechts een tijdelijke schakel in de successie van de droge, voedselarme heide. Een kaal stuk droge heidegrond wordt eerst gekoloniseerd door diverse korstmossen. Ondertussen schiet ook de eerste struikhei uit. Na zes tot tien jaar is de volledige bodem bedekt door struikhei, en dit blijft zo voor tien tot twintig jaar. Dan begint de heide te degenereren. De struikhei valt open. Hierdoor komt er weer licht op de bodem. Deze kan niet zomaar gekoloniseerd worden door andere planten vanwege de dikke strooisellaag van de struikhei. Het Kussentjesmos (*Leucobryum glaucum*) is een typische plant voor deze opengevallen struiken. Ook grassen (vnl. pijpestrootje of bochtige smele) en kruiden groeien tussen de struiken. De struikheide bedekt dan nog maar minder dan de helft van de oppervlakte en sterft verder af, tenzij de takken op vochtige grond kunnen wortelen. Dit openvallen van de struikhei wordt bevorderd door droge zomers of plagen van heidehaantje. Wanneer pijpestrootje zich ontwikkelt in de opengevallen dwergstruiken zal deze in korte tijd alles overheersen.

In vele reservaten probeert men naast verzuring, verbossing en grondwaterverstoringen de vergrassing van vnl. pijpestrootje tegen te houden. Eens deze plant zich ontwikkelt vormt ze zeer veel strooisel. Dit strooisel is zodanig voedselarm dat deze zeer lang blijft liggen en zo alle andere planten verstikt. Pijpestrootje zal bij een oppervlakkige brand sneller teruggroeien dan andere planten. Ook de stijgende voedselrijkdom, door bemesting via de lucht of door de as na een brand zal de vergrassing sterk bevorderen. Om opnieuw een soortenrijke heide te

bekomen moet men in de eerste plaats er voor zorgen dat de strooisellaag opengebroken wordt. Dit kan door plaggen, maaien in de late zomer of door begrazen. Alle drie hebben ze voor en nadelen. Zo zal maaien zorgen voor grote eentonige stukken, en kan je via begrazen specifieke planten verliezen zoals gentianen. Op een vegetatie van puur pijpestrootje moet je zeker in de winter bijvoederen, vanwege de lage voedselrijkdom van pijpestrootje. Dit kan niet op de heide zelf omdat je deze anders zou bemesten. Plaggen is zeer arbeidsintensief en onbruikbaar voor grote oppervlaktes. Het succes is afhankelijk van de aanwezige zaadbank en levert vooral in natte hei goede resultaten.

Wat is nu de rol van het heidehaantje? Op warme dagen in het voorjaar ontwaakt dit diertje uit zijn winterslaap en begint het rond te zwermen. De tactiek is eenvoudig. Het vliegt op en laat zich met de wind meevoeren. Als het op een geschikte plaats terechtkomt, zal het honderden eitjes leggen in het strooisel, anders zal hij nog eens opvliegen en zijn geluk elders beproeven. De larven vreten de struikhei 's nachts aan. Als reactie hierop stopt de struikhei met groeien. Overdag verschuilen de larven zich in de strooisellaag als bescherming tegen de hitte en uitdroging. Bij natte zomers is er dus minder sterfte. In het najaar verpoppen de larven zich waarna de volwassen kevers verschijnen. Deze beginnen overdag ook aan de struikhei te vreten om een winterreserve aan te leggen. Het gevolg is dat de struikhei uitgeput raak. De belangrijkste afsterfreden is dat door vraat aanwezige lucht in de transportvaten van de plant de sapstroom onderbroken wordt. De plant sterft dan door uitdroging. Na enkele goede jaren (met natte zomers) kan er een plaag ontstaan zodat grote oppervlaktes struikhei kapot gaan en dus kunnen vergrassen. Nu blijkt door de vergrote voedselrijkdom de heidehaantjes veel beter te gedijen en dus vaker als een plaag voorkomen. Nu wordt dus de rol van het heidehaantje via bemesting voor vergrassing steeds belangrijker, naast de rechtstreekse invloed van bemesting. De heides worden niet opzettelijk bemest, maar in Vlaanderen komt er jaarlijks ongeveer 50 kg puur stikstof per hectare binnen via de normale neerslag!! Nabij intensieve landbouw (vnl. veeteelt) bedraagt dit nog meer. Ter vergelijking: landbouwers mogen volgens de Europese regelgeving per jaar maximaal 170 kg stikstof per hectare akker of weiland bemesten (Vlaanderen zit er boven). Aangezien het voortbestaan van de heide gebaseerd is op het voedselarm zijn, kan je begrijpen dat er steeds meer werk is om de laatste restanten van de heide te bewaren.